

Φύλλο Εργασίας 3 : Κατοχή – Ο λιμός**[1]****από τα Τετράδια Ημερολογίου του Γιώργου Θεοτοκά:**

22 Νοεμβρίου 1941 [Αθήνα]

Το θέαμα ανθρώπων που πέφτουν στο δρόμο από την πείνα έχει γίνει κάτι απλό, καθημερινό. Μερικοί στέκονται, προσπαθούν να βοηθήσουν με κάτι φαγώσιμα ή με λίγα χρήματα, ξέροντας πόσο ασήμαντη είναι η βοήθειά τους. Οι περισσότεροι κάνουν πως δε βλέπουν. Με τι εκπληκτική ευκολία γίναμε αναισθητοι!

Σε ορισμένες στιγμές νιώθω τόση ντροπή, σα να ήμουν εγώ ο υπεύθυνος για ό,τι συμβαίνει.

4 Δεκεμβρίου 1941 [Αθήνα]

Χειμώνας δυνατός και πρόωρος.

Η πείνα έχει απλώσει τη φοβερή σκιά της παντού.

Η Αθήνα γίνεται ένας τόπος φρίκης.

Στην οδό Κηφισίας, στην οδό Σταδίου, στην οδό Πανεπιστημίου άνθρωποι πέφτουν αναισθητοι από την πείνα.

Το κάρο που κουβαλά τους πεθαμένους.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ “ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ”

Εκδόσεις ΕΣΤΙΑ

[2]

«Επιπλέον η διαίρεση της χώρας σε τρεις ζώνες κατοχής κάνει πολύ πολύπλοκη τη διανομή τροφίμων. Εξάλλου, αν και η βουλγαρική ζώνη περιελάμβανε μόνο το 11% του πληθυσμού και το 15% του εδάφους, διέθετε ωστόσο το 40% της παραγωγής σιταριού, το 60% της παραγωγής σίκαλης και αβγών, το 50% των οσπρίων και το 80% του βουτύρου, προϊόντα που πρωταγωνιστούσαν στην ελληνική διατροφή. Σε όλη τη διάρκεια της Κατοχής η Βουλγαρία δεν αποδέχθηκε να παραχωρήσει κανένα από αυτά τα αγαθά στις υπόλοιπες ζώνες, οι οποίες εξάλλου περιελάμβαναν και τα μεγάλα αστικά κέντρα. Των τελευταίων μάλιστα ο αριθμός είχε αυξηθεί δραματικά μετά την αποχώρηση των στρατιωτών από τις εμπόλεμες ζώνες και τη μεταφορά τους εκεί, όπου περίμεναν ότι το ελληνικό κράτος θα τους μετέφερε στην ιδιαίτερη πατρίδα τους».

<http://www.istoria.gr/oct03/content04.htm>

[3]

Η βουλγαρική κατοχή της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

«Η βουλγαρική κατοχή της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, η τρίτη και σκληρότερη στα τελευταία τριάντα χρόνια, υπήρξε πολύ βίαιη και συνοδευόταν από την καταστροφική οικονομική απομύζηση αλλά και συστηματικές ενέργειες εκβουλαρισμού του ελληνικού στοιχείου. Στο πλαίσιο των ενεργειών αυτών εγκαταστάθηκαν στη χώρα μας δεκάδες χιλιάδες Βούλγαροι έποικοι οι οποίοι, όπως και ο υπόλοιπος βουλγαρικός στρατός, λυμαίνονταν τις ελληνικές περιουσίες. Χαρακτηριστικό της εκμετάλλευσης αποτελεί το γεγονός ότι οι Έλληνες χωρικοί καλλιεργούσαν τα χωράφια τους τα οποία είχαν παραχωρηθεί στους Βουλγάρους και έτσι ήταν αναγκασμένοι να πληρώνουν δυσβάσταχτους φόρους και για τις περιουσίες τους και για το εισόδημά τους. Επίσης, δεν υπήρχε καμία μέριμνα από τις βουλγαρικές αρχές οι οποίες δεν έδειχναν το παραμικρό ενδιαφέρον για την τύχη του ελληνικού πληθυσμού.

Συνέπεια όλων αυτών ήταν η εμφάνιση φοβερής πείνας που αποδεκάτιζε τον πληθυσμό. Δικαίωμα στην παραγωγή είχαν μόνο οι Βούλγαροι, ενώ όσες φορές μερικοί Έλληνες αποκτούσαν προμήθειες πέραν του καθορισμένου τιμωρούνταν με φυλάκιση ή ακόμη και με θάνατο. Οι λόγοι αυτοί ανάγκασαν χιλιάδες κατοίκους της περιοχής να καταφύγουν στη γερμανική ζώνη της Θεσσαλονίκης. Σε όλη τη διάρκεια της Κατοχής έφτασαν εκεί πάνω από 25.000 με την προσδοκία ότι θα αντιμετωπίσουν καλύτερη μεταχείριση. Όσοι δεν τα κατάφεραν συλλαμβάνονταν και φονεύονταν από τις αρχές».

<http://www.istoria.gr/oct03/content04.htm>

[4]

Ο αριθμός των θανάτων από την πείνα του 1941-1942

«Ο αριθμός των 500000 θανάτων του BBC για το χειμώνα του 1941-1942 ήταν σαφώς υπερβολικός. Για την περίοδο της Κατοχής συνολικά όμως, ο τελικός φόρος σε θανάτους από την πείνα μπορεί να μην υπολείπεται πολύ από αυτό το νούμερο. Ο Ερυθρός Σταυρός, που διεξήγαγε τη δική του έρευνα, εκτιμούσε ότι γύρω στους 250000 ανθρώπους είχαν πεθάνει άμεσα ή έμμεσα εξαιτίας του λιμού ανάμεσα στο 1941 και το 1943. Λογαριάζοντας την υστέρηση των γεννήσεων κατά την ίδια περίοδο, υπολόγισε πως ο συνολικός πληθυσμός της Ελλάδας ήταν τουλάχιστον 300000 λιγότερος στο τέλος του πολέμου απ' ό,τι θα ήταν αλλιώς, εξαιτίας της σιτοδείας».

Mark Mazower, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ / Η εμπειρία της Κατοχής*, εκδ. Αλεξάνδρεια, 1994, σελ. 67.

[6]

Οι θερμίδες την περίοδο του λιμού

Κολοκύθια, μελιτζάνες, αγγινάρες, παντζάρια, αντίδια και ραδίκια χρησιμοποιούνταν σε όλη τη διάρκεια της θερινής περιόδου ως μοναδική τροφή του πληθυσμού των πόλεων. Ο υπολογισμός αυτής της τροφής μόλις φτάνει τις 1200 θερμίδες, έναντι των απαραίτητων 3000 περίπου.

Τα ελάχιστα συσσίτια που λειτουργούσαν καθόριζαν την ημερήσια μερίδα κατ' άτομο με τις εξής αναλογίες: κολοκύθια 100 δράμια, ντομάτα 3 δράμια, κρεμμύδια 8 δράμια. Η μερίδα αυτή αντιπροσώπευε περίπου 290 θερμίδες, από τις οποίες 200 μόνον απέμεναν στον οργανισμό για να τις χρησιμοποιήσει.

Ιστορία της Αντίστασης 1940-1945, εκδόσεις Αυλός, τόμος 1, σσ. 304-305.

[7]

Από το πόρισμα του Ανωτάτου Υγειονομικού Συμβουλίου (1942)

«Η επισιτιστική κατάσταση της χώρας χειροτέρευσε από τις πρώτες μέρες της Κατοχής. Τα κυριότερα αίτια γι' αυτό ήταν: α. Οι συνέπειες της Κατοχής, β. Η πολιτική των διατιμήσεων, δεσμεύσεων και απαγορεύσεων μεταφοράς τροφίμων, δ. Η εξάρθρωση των συγκοινωνιών, ε. Η έλλειψη αποθεμάτων. Το ποσό των θερμίδων που διένεμε το κράτος από τον Ιούλιο του 1941 μέχρι και το Φεβρουάριο του 1942 ήταν:

Ιούλιος 1941	458 θερμίδες
Αύγουστος 1941	418 θερμίδες
Σεπτέμβριος 1941	510 θερμίδες
Οκτώβριος 1941	327 θερμίδες
Νοέμβριος 1941	183 θερμίδες
Δεκέμβριος 1941	410 θερμίδες
Ιανουάριος 1942	355 θερμίδες
Φεβρουάριος 1942	204 θερμίδες

Από το Φεβρουάριο του 1942 συμπληρώθηκαν τα τρόφιμα που διένεμε το κράτος με τις διανομές του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού. Από το Μάρτιο του 1942 έως τον Οκτώβριο του 1943 καταναλώνονταν ημερησίως οι παρακάτω θερμίδες:

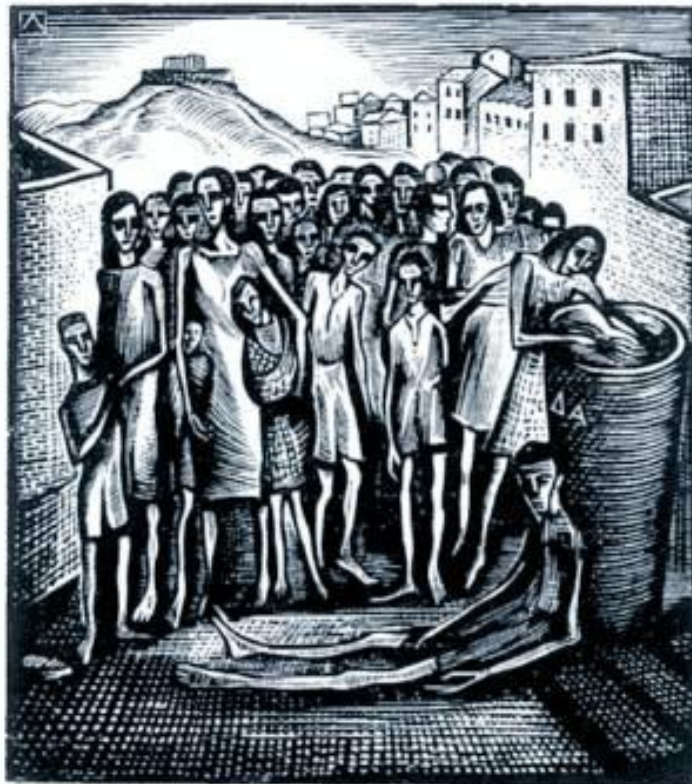
Μάρτιος 1942	357 θερμίδες
Απρίλιος 1942	439 θερμίδες
Μάιος 1942	591 θερμίδες
Ιούνιος 1942	540 θερμίδες
Ιούλιος 1942	589 θερμίδες
Αύγουστος 1942	470 θερμίδες
Σεπτέμβριος 1942	522 θερμίδες
Οκτώβριος 1942	407 θερμίδες

Υπολογίσαμε ότι σε ένα σιτηρέσιο που κάλυπτε τις στοιχειώδεις ανάγκες του οργανισμού 4,2 % των θερμίδων προέρχονται από τις διανομές του κράτους, 36% από τον Ερυθρό Σταυρό και σχεδόν 60% πρέπει να αγοραστούν από την ελεύθερη αγορά...».

Ιστορία της Αντίστασης 1940-1945, εκδόσεις Αυλός, τόμος 1, σσ. 308 - 310.

[8]

Χαρακτικά της Κατοχής Α΄

«Η κατοχική πείνα στην Αθήνα», Λουκία Ματζώρου

[9]

Χαρακτικά της Κατοχής Β΄

«Παιδιά της πείνας», Βάλιας Σεμερτζίδης, 1942

[Βαλεντίνος Σεμερτζίδης, Από την πρώτη μέρα της Εθνικής Αντίστασης ο Σεμερτζίδης βρίσκεται στις γραμμές της. Ζωγραφίζει μια σειρά συνθέσεων με θέματα τη πείνα και τον αγώνα του Λαού της Αθήνας].

[9]

Οδυσσέας Ελύτης, Το Άξιον εστί (Τα πάθη, άσμα η΄, στροφή 4^η)

*Τόσο δεν αγγίζουν * η φωτιά με το άχτι*

που πένεται ο λαός μου

*Του Θεού το στάρι * στα ψηλά καμιόνια*

το φόρτωσαν και πάει

*Μες την έρμη κι άδεια * πολιτεία μένει*

το χέρι που μονάχα

*Με μογιά θα γράψει * στους μεγάλους τοίχους*

ΨΩΜΙ ΚΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

«Σχολιασμός των παραπάνω στίχων:

Ούτε η οργή και η δύναμη της φωτιάς δεν μπορεί να συγκριθεί με την αγανάκτηση και την οργή που αισθάνεται ο ποιητής βλέποντας τους συνανθρώπους του να πεθαίνουν κατά εκατοντάδες απ' την πείνα. Η πόλη των Αθηνών χτυπιέται περισσότερο από κάθε άλλη περιοχή απ' το λιμό και οι νεκροί μαζεύονται με τα κάρα απ' τους δρόμους και τα πεζοδρόμια.

Οι Γερμανοί κατακτητές φροντίζουν να πάρουν τα αποθέματα σιταριού της χώρας, και να τα φορτώσουν σε καμιόνια για να τα στείλουν στα στρατεύματά τους. Ο ελληνικός λαός θυσιάζεται με το φρικτότερο τρόπο, προκειμένου να τραφούν οι Γερμανοί στρατιώτες και να συνεχίσουν το φονικό τους έργο.

Το μόνο που απομένει στην πολιτεία που νεκρώνεται από την απάνθρωπη πείνα, η μόνη μορφή αντίστασης που παραμένει και δίνει μια ελάχιστη σπίθα ελπίδας στους Έλληνες, είναι το χέρι εκείνων που γράφουν συνθήματα στους τοίχους. Τα πολύτιμα αυτά συνθήματα, γράφονταν συνήθως τις νύχτες με μεγάλη δυσκολία, καθώς οι Γερμανοί είχαν επιβάλει ρητή απαγόρευση κυκλοφορίας μετά τη δύση του ήλιου. «ΨΩΜΙ ΚΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ» είναι τα αιτήματα των ανθρώπων που λιμοκτονούν και υποφέρουν κάτω απ' την ανελέητη γερμανική εξουσία».

http://latistor.blogspot.com/2011/11/blog-post_19.html#ixzz2EjRX1euK

[11]

Η Κατοχή στον ελληνικό κινηματογράφο

1. Το ξυπόλυτο τάγμα, ταινία του 1953 :
<http://www.youtube.com/watch?v=k9mVaP7MGq4>
2. Οι Γερμανοί ξανάρχονται, ταινία του 1948:
<http://www.youtube.com/watch?v=rvE3qqgS0A4>

[12]

Η πείνα την περίοδο της Κατοχής [Ντοκουμαντέρ]

http://www.youtube.com/watch?NR=1&v=4_Vw12mdMuw&feature=endscreen

[13]

Πόλεμος – Κατοχή – Δεκεμβριανά : Φωτογραφικό υλικό

<http://www.youtube.com/watch?v=K-qOkFHOYos>

Σενάριο για μελέτη: Αξιοποιώντας το υλικό που σας δίνεται, εκπονήστε ένα φύλλο εργασίας με συγκεκριμένες δραστηριότητες που θα υλοποιήσετε με τους μαθητές σας. Μπορείτε το υλικό αυτό να το τροποποιήσετε, προσθέτοντας ή αφαιρώντας κατά περίπτωση, έτσι ώστε να ανταποκρίνεται στις δυνατότητες των μαθητών σας. Προτιμήστε την ομαδοσυνεργατική μέθοδο κατανέμοντας το έργο σε ομάδες εργασίας.